

هنر طراحے در ايران

به همراه منتخبی از مجموعه محمد حسن حامدی .

www.ketab.ir

پژوهش و نگارش: حسن موریزی نژاد

سرشناسه: موریزی نژاد، حسن-۱۳۴۲
 عنوان و نام پدیدآور: هنر طراحی در ایران: به همراه منتخبی از مجموعه محمدحسن حامدی
 پژوهش و نگارش حسن موریزی نژاد. (برای نگارخانه رضوان شهر مشهد.
 تهران: پیکره، ۱۳۹۲.
 مشخصات نشر: ۳۴۸ ص: مصور (رنگی).
 مشخصات ظاهری: شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۷۲۸-۲۹-۲
 وضعیت فهرست نویسی: فیبا
 موضوع: حامدی، محمدحسن، ۱۳۴۹ -
 موضوع: نقاشی ایرانی -- قرن ۱۴
 شناسه افزوده: نگارخانه رضوان (مشهد)
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۲ ۹۸۸۹/م ND
 رده بندی دیویی: ۷۵۹/۹۵۵
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۳۹۷۶۱۵

(پیکره)

هنر طراحی در ایران

به همراه منتخبی از مجموعه محمدحسن حامدی

نویسندگان: حسن موریزی نژاد/ محمدحسن حامدی

ویراستار: بهرام فرهمندپور

مدیر اجرایی: بهروز کریمپور

مدیریت رنگ: مانی نورانی

صفحه آرایی: آیدین قشلاقی

اجرای رایانه: بنیامین پناهی فر

عکاسی و نظارت چاپ: مجید فداییان

هماهنگی امور چاپ: نسرين جلیلیان

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: مؤسسه چاپ و انتشارات آستان قدس رضوی

چاپ نخست: اسفند ۱۳۹۲

مرکز پخش: مشهد، خیابان کوهسنگی ۱۷، شماره ۱۶. تلفن: ۰۵۱۱-۸۴۶۷۶۴۴

نشر پیکره: تهران، خیابان آزادی، ابتدای خیابان آذربایجان

پلاک ۱۰۳۴، واحد ۲. تلفن: ۰۲۱-۲۸۴۱۹. فکس: ۰۲۱-۲۸۴۲۶

این کتاب همزمان با نمایشگاه سیری در هنر طراحی ایران

در نگارخانه رضوان مشهد رونمایی شد.

www.aqari.ir

www.peikarehpub.ir

E-mail: info@peikarehpub.ir

با تشکر از همراهمی جواد آرین منش، سید محمد مجتبی حسینی،
 سید حسین عابدی، مسعود فرزانه و مهدی سیم ریز

پیش گفتار

بی‌گمان عشق و ارادت محبان اهل بیت است که گنجینه و ذخایر هنری آستان آسمانی حضرت ثامن الحجج^ع را در طول سالیان، غنایی شگرف بخشیده؛ گنجینه‌ای که می‌توان آن را در زمره گران‌سنگ‌ترین مجموعه‌های هنر اسلامی در جهان به شمار آورد. بدیهی است، معرفی و ارائه چنین گنجینه‌ای، ضرورت غیرقابل‌انکاری را آشکار می‌سازد، که همت بلند متولیان امر را مطالبه می‌کند تا در ادامه، امکان بهره‌مندی عمومی از آن فراهم شود.

با چنین تدبیری، «مؤسسه آفرینش‌های هنری آستان قدس رضوی» تاکنون فعالیت‌های متنوعی را برپا نموده است و در ادامه بنا دارد وجوه مختلف این گستره فرهنگی — مطالعه، نشر و نمایش آثار — را در دستور کار قرار دهد.

دیدنی نیست که این اقدام، اگرچه با تکیه بر «هنرهای سنتی» سامان می‌یابد، تأثیر شگرفی بر سیر رشد هنرمندان معاصر خواهد داشت؛ اما از این امر نیز نباید غافل شد که هنر امروز، از جزیی از پیکره هنر سرزمین ماست و غالب وقایع جاری بر محور آن می‌گذرد؛ لذا مراجعه و التفات به آن می‌تواند مسیری روشن‌تر را در تصورات و اشاعه هنر دینی — سرافراز — دهد؛ بر همین اساس، از سال‌ها پیش ساماندهی و اجرای چندین جشنواره ملی در حوزه هنرهای سنتی و معاصر — تذهیب، تصویرگری، گرافیک، انیمیشن و ... — با مشورت هنرمندان فعال کشور، در دستور کار قرار گرفت.

در این راستا، برپایی نمایشگاه سیر هنر طراحی در ایران — که در عرصه هنرهای تجسمی به نوعی مادر هنرها به حساب می‌آید — در برنامه کار نگارخانه رضوان (وابسته به این مؤسسه) پیش‌بینی و برنامه‌ریزی شد. از این‌رو، مجموعه شخصی آقای محمدحسین حامدی، که سیر هنر طراحی در ایران — از سال‌های دور تاکنون — را به خوبی از گوشت و پوست مد نظر قرار گرفت و به جهت غنای بیشتر این اقدام فرهنگی، کتاب حاضر با شمولیت متون تاریخی در این حوزه به قلم آقای حسین پورنزی — که برای اولین بار سیر هنر طراحی در ایران را، به‌طور مجزا و به اجزا تفکیک کرده است — به زیور طبع آراسته شد.

در پایان، ضمن تقدیر و سپاس از این دو هنرمند فرهیخته، لازم می‌دانم که به آقای مجید فدائیان، به‌عنوان راهنما و همراه این رخداد فرهنگی، نیز سپاسگزار باشم. پیشاپیش توفیق روزافزون همه دست‌اندرکاران این مجموعه را از درگاه خداوند متعال خواستارم.

علی ثابت‌نیا

مدیرعامل مؤسسه آفرینش‌های هنری آستان قدس رضوی

طراحی؛ کانِ عقیقِ نادرِ ارزان

اگرچه مجموعه پیش رو قالب یک کلکسیون طراحی را دارد، اما الزاماً واجد نگاه مجموعه‌داری نیست؛ حاصل رویکردی شخصی است به ژانری از هنرهای تجسمی که به جایگاه تاریخی و اقتدار مادرانه‌اش، هرگز خدش‌های وارد نشده است.

طراحی، کهن‌ترین تجلی هنرهای تصویری است و اقلام متنوع این حیطه، از پس آن نمودار شده‌اند. نقاشی، مجسمه‌سازی، معماری، گرافیک، تصویرسازی و حتی عکاسی بلندترین گام خود را با تمسک به این پدیده جست‌وجو می‌کنند. اگرچه طراحی تا دوران تثبیت خود به مثابه مدیایی مستقل، پیش‌درآمدی برای نقاشی و مجسمه‌سازی به شمار می‌آمد، اما در هر تجلی، کیفیتی را بروز می‌داد که هم به ذات بود و ارزش ذاتی داشت؛ راحتی و صراحت طرح می‌توانست از اقتدار نقاشی سبقت بگیرد؛ تنوعی که در کار طراحی موجود است، مشابهی ندارد؛ صراحت بهجه دارد و توانایی یا ناتوانی هنرمند را بی‌پرده بروز می‌دهد؛ با کمترین ابزار، احساس را به غلیان وامی‌دارد.

هنر طراحی از روحیه بدنی و فکری می‌شود، آکنده است. اولین ایده در اینجا ثبت می‌شود و روند تکامل فکر می‌بستد در آن جست؛ و اصولاً مهم‌ترین تکیه‌گاه هنرمند برای پیشبرد خیال، شمار می‌آید.

امکانات متنوعی که در مراجعه به هنر طراحی پیش روی هنرمند گذارده می‌شود، آن‌چنان است که ارائه تعریفی مشخص را ممکن می‌کند. اگر در ایامی از تاریخ هنر، طراحی به مثابه ثبت خیال، ثبت لحظه سکسپس، پیش‌آمد کار هنری یا با فقدان و محدودیت رنگ در کار هنری تمیز داده می‌شد، امروز با حضور در گستره شگرف هنر آوانگارد — لندآرت، کانسپچوال آرت، پرفورمنس آرت ... — از پذیرش هر تعریف قطعی سرباز می‌زند.

واژه پیچیده Drawing هم‌اکنون دستاویزی است برای اشکال متنوعی که بعضاً یکدیگر را نقض می‌کنند؛ تا بدانجا که برخی از هنرمندان صرفاً با تکیه بر توانایی طراحانه را ارائه می‌دهند. از این منظر، صاحب این قلم نیز در تعریفش متکی به همین مقدار بسنده می‌کند که: «طراحی تعریف نمی‌شود، اما فهم می‌گردد». برای من جذابیت طراحی به سال‌های دانشجویی و تأکید استادان دانشگاه هنر بر توانمندی در این عرصه بازمی‌گردد. طراحی بسان تفاوت دست‌خوش هنر نزد هنرمند، سبک و روحیه خاصی داشت و کافی بود گپ‌وگفتی در این خصوص، سویه‌ای نقادانه پیدا کند و انگیزه‌ای شود برای فخرفروشی یا وسیله‌ای برای حمله به دیگری. در این جدال جذاب اما چیز دیگری نیز می‌توانست ایجاد انگیزه کند و آن تملک اثری بود؛ حسی که البته — به‌زودی — بر من غلبه کرد و رشته‌ای از دلمشغولی زندگی‌ام را به‌دست گرفت.

اولین طرح‌ها را از مراودات دانشجویی دارم. آثاری را که از کلاس‌های طراحی و چاپ‌دستی به‌دست می‌آمد، به یادگار با هم‌دوره‌ای‌های خود معاوضه می‌کردیم؛ و این دادوستد، هسته اولیه چنین مجموعه‌ای را پدید آورد. اولین قطعه‌ای که دلم را ربود، ماحصل دیدار از نمایشگاه یکی از استادان دانشگاه هنر - آقای مهدی حسینی - بود. البته توان مالی اندک دوران دانشجویی مجال خرید آن را، که در حدود بیست و پنج هزار تومان قیمت داشت، نمی‌داد؛ در نتیجه، با ایشان وارد مذاکره شدم تا به اقساط صاحب آن شوم؛ اما، او بی‌هیچ تعلل و اغماض، تابلو را به من بخشید. من هم به جبران، قطعه‌ای خاتم شیراز را برای‌شان هدیه بردم. لذت تملک آن اثر، از همان ایام سمت‌وسوی یک علاقه‌مندی کامل را در من ایجاد کرد؛ چون، علاوه بر ارزش هنری آن تصویر بود نصب‌العین که همواره از روی آن مشق می‌کردم.

میراث را از حراجی آثار هنری منوچهر صفرزاده تهیه کردم که به‌طور غیررسمی بر مبنای برپا شده بود. صفرزاده در آن ایام قصد مهاجرت به آلمان داشت و کارش را با ثمن بخش می‌فروخت. در کمال بی‌بضاعتی اثری را که پنج هزار تومان قیمت داشت به دوهزار تومان خریدم و صدها بار از روی آن گزته برداشتم. - بی‌غم تکرار - هرگز قوت و جوهره کار به‌دست نیامد که نیامد! این ممانعت خودی خود نشان از کمالاتی در هنر طراحی می‌داد که تنها با صرف و خلایق بسیار به‌دست می‌آمد و صدا البته به من ارزش مستتر در هر قطعه را می‌کرد.

این رویه ادامه داشت تا بدانجا که گاهی خرید و تملک یک قطعه طراحی به آرزویی بدل می‌شد و تا دستیابی به آن آرامشی نبود. از بخت خوش، آثار طراحی را می‌شد به قیمت کمی، به دست‌گاہی تا یک‌دهم قیمت تابلوی نقاشی؛ چون اصولاً طالبان آن کم بود و معیار کمال کار هنرمند، در نقاشی و مجسمه پی گرفته می‌شد.

با تأسیس دوهفته‌نامه تندیس و آغاز فعالیت‌های مجموعه‌ای، دامنه ارتباطاتم با هنرمندان فعال هنرهای تجسمی افزایش یافت. در این مراودات‌ها، هرازگاهی، یک یا چند ورق طراحی تقاضا می‌کردم. گاهی کار به خرید ختم می‌شد و زمانی مورد التفات بودم و تحفه ایشان را به من هدیه می‌ارجمند پذیرا می‌شدم. بی‌گمان، این گشاده‌دستی به جبران خدشگی بود که در نشریه به‌وقوع می‌پیوست و به‌عبارتی، شکلی از همراهی بود با یک مجموعه فرهنگی.

بدیهی است، برای تکمیل کار می‌بایست سراغی نیز از کار هنرمندان متوفای می‌گرفتم، که این خود در طی سال‌ها، با حوصله بسیار، به سرانجامی درخور اعتنا دست پیدا کرد. در این مطالبه، تعدادی گالری‌دار، خریدار و فروشنده آثار

هنری، همراهی‌ام نمودند که امروز شاهد آن هستید و اگر فخری در آن باشد، می‌بایست به پای مجموعه هنرهای تجسمی امروز ایران نوشت. واضح است که این مجموعه کم‌وکسری خاص و بسیار خود را دارد، که در آینده — چنانچه عمری باشد — به تکمیل آن اقدام می‌کنم. اما آنچه روشن است گستره چشم‌گیر طراحی، پیشاپیش بسط کامل را تا حدود زیاد محال جلوه می‌دهد. تصور کنید بخواهیم شعاع این دایره را با آثار معماران، تصویرگران، طراحان آفیک، طراحان کاریکاتور، کارگردانان سینما و ... گسترده‌تر سازیم؛ آن‌گاه این نسبتاً دشوار این اقدام خودنمایی می‌کند. باین‌همه، می‌توان در این دایره دشوار واقع بود و به کندی یا سرعت، طی طریق کرد. آنچه در این کتاب پیش و قرار گرفته، گزیده‌ای است از آثار موجود و قابل‌ارائه که نه به ریختن سبک بلکه با ثبت تاریخ تولد هنرمند، ساماندهی شده؛ چون بیشتر آثار فاخر زمان خلق بود و ارائه سلسله‌ای دقیق از وقایع ناممکن می‌نمود. اما، این کتاب می‌توان به نوعی دیگر از دوران فعالیت هنرمندان نیز استنباط نمود. باشد که حاصل آن، در سبکی مناسب، تحفه‌ای، موزه‌ای گردد برای هنرهای تصویری ایران و هنرمندانی که این مسیر پرتلاطم را پی خواهند گرفت.

محمدحسن حامدی